

Landskap: Småland Upptecknat av: Fabian Karlsson
 Härad: Honga Adress: Boaryd, Väckelsång
 Socken: Väckelsång Berättat av: De äldsta i Boaryd m. fl. byar
 Uppteckningsår: 1932-1939 Född år i Väckelsång

Uppteckningen rör

Folklig Läkekunst 2.

<u>Olika sorters värt</u>	<u>s. 1.</u>
<u>Magsjukdomar</u>	<u>" 7.</u>
<u>"Onda skott"</u>	<u>" 9.</u>
<u>Diverse sjukdomar</u>	<u>" 13.</u>

Skriv endast på denna sida!

22 sid.

ACC. N:R. **6147**

Landskap: Småland
 Härad: Konga
 Socken: Väckelsång
 Uppteckningsår: 1932 — 1939

Upptecknat av: Fabian Karlsson
 Adress: Boaryd, Väckelsång
 Berättat av: De äldsta i Boaryd m.fl. byar
 Född år i Väckelsång

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

1.

Olika sorters värk.

"Gackstavärk" och även annan värk kunde ren del kloka "knyta bort." Den kloke tog en "simme", d. v. s. ett snöre, och mätte därmed den sjuke "pau alle hault" och knöt sedan en massa knutar utefter hela snöret. En del knutar varo lätt inkill varandra, men emellan andra varo längre avstånd. Detta snöre skulle den sjuke bära om livet kille snöret blev uppslitet. Då skulle han vara bra.

Värk kunde även "huggas bort." Den kloka ställde sig att hugga i en ekkubbe med hiskelig fart. "Ja hoggä, ja hoggä, ja hoggä" sade hon.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. **6147**

Landskap: Småland Upptecknat av: Fabian Karlsson
 Härad: Konga Adress: Boaryd, Väckelsång
 Socken: Väckelsång Berättat av: De äldsta i Boaryd m. fl. byar
 Uppteckningsår: 1932-1939 Född år i Väckelsång

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV—
2.
—

"Va hoggä Du fö näe?", frågade den sjuke.
 Den kloka svarade: "Ja hoggä baart väärk".
 Den sjuke frågade så: "Veckens väärk".
 "Jo, din väärk", svarade den kloka. Det var
 viktigt att man sade Du till den kloka,
 även om man var mycket yngre.

På ungefär samma sätt har man huggit
 bort ländvärk. Då höll den kloka en liten
 träbid var rek mot kinden på den sjuke
 och högg med ren kniv i rekbiten.

Om man fått ledgångsvärk, så skulle
 man laga neda på tre halmsträn med
 tre ledknutar på vardera strävt.

Dessa halmsträn band man om den

ACC. N:R. **6147**

Landskap: Småland Upptecknat av: Falio Karlsson
 Härad: Konga Adress: Boaryd, Väckelsång
 Socken: Väckelsång Berättat av: De äldsta i Boaryd m. fl. byar
 Uppteckningsår: 1932 - 1939 Född år i Väckelsång

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV—
—
3.

sjuka leden. Sedan grävde man ner
kalmstråna under en jordfast sten.

Värk och benvärta kunde man låta
ett lik taga med sig i graven. Den sjuke
skulle gå till liket en morgon innan
solen gick upp. På tog man likets
ena hand och lade på det sjuka stäl-
let och bad den döde taga sjukdomen
med sig i graven.

Värk i benen kunde man få om man
råkade stiga i en "håstatomma", d. v. s.
där en häst rullat sig på marken.
Man blev då "hasaslaka" och sig "matta"
i benen. Varsnade man med deframma.

Skriv endast på denna sida!

6147

ACC. N:R.

Landskap: Småland Upptecknat av: Fabian Karlsson
 Härad: Konga Adress: Boaryd, Väckelsång
 Socken: Väckelsång Berättat av: De äldsta i Boaryd m. fl. byar
 Uppteckningsår: 1932-1939 Född år i Väckelsång

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

4

att man råkat fram på där en hård
 "tommat rej", då skulle man genast spotta
 tre gånger i tomman, så kunde man
 avvärja faran. Annars borde man när
 man kom hem, bita tre gånger i stål
 och spotta i spisen för varje gång.
 (Det samma uppteck. även i Tingås och
 Hjöbbele socknar i Konga härad.)

Flade man fått ryggvärk, så kunde
 den botas av en gumma som hade fött
 tvillingar. Den sjuke lade sig på
 magen på golvet och gumman tog
 en "gusla" (brödspade) och hoppade med
 denna tre gånger över sjuklingen.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. **6147**

Landskap: Småland Upptecknat av: Fabian Karlsson
 Härad: Flonga Adress: Boaryd, Väckelsång
 Socken: Väckelsång Berättat av: De äldsta i Boaryd m.fl. byar
 Uppteckningsår: 1932-1939 Född år i Väckelsång

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5.

Denne skulle då fråga gumman: "Va hoppa Du jöie"? Hon svarade: "Fö ja ä anöe tikare än du". "Va ä Du dau tikare fö?" "Jo, ja haa böre boau longu ä traun longu önnu hjärta," d. v. s. jätt föllingar, När den kloka tilltalades, måste man säga Du. (Uppteck. även i Föd. Landsjö socken, Flonga härad.)

När man fick huvudvärk, så trodde man "att hjässen fallit ne", och då skulle den dragas upp igen. Genom att draga i håret kunde den kloka få den i rätt läge.

På följande sätt botades en sjukdom man kallar "hogget". Den sjuke skulle sätta sig på en lövtröskel

Skriv endast på denna sida!

ACC. N.R. 6147

Landskap: Småland Upptecknat av: Fabian Karlsson
 Härad: Konga Adress: Boaryd, Väckelsång
 Socken: Väckelsång Berättat av: De äldste i Boaryd m. fl. byar
 Uppteckningsår: 1933 - 1939 Född år i Väckelsång

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

6.

över vilken man hade varit lik. På det sjuka stället lade man en brädlapp, på vilken man hade tre kalmsträn med tre ledknutar på vardera. Dessa skulle huggas av i tre gånger. Den sjuke skulle fråga, varför man högg, och för vilken det högg.

"Håll" (häll) botade man med en konstig sorts piller. När man fläddes ett skjutet villebräd, t.ex. en hare eller andra djur, då tillvaratog man de hagel som subbo lösa emellan "hull och skinn", ty dessa hagel dugde som läkemedel. Häll botades om man "bo inn tocka hagel".

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. **6147**

Landskap: Småland Upptecknat av: Fabian Karlsson
 Härad: Konga Adress: Boaryd, Täckelsång
 Socken: Täckelsång Berättat av: De äldsta i Boaryd m. fl. byar
 Uppteckningsår: 1932-1939 Född år i Täckelsång

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

7

Skagsjukdomar

"Föllnad" var den vanligaste benämningen på kolik. Sprang man avigt runt stugan tre gånger, så blev man kvitt den sjukdomen.

"När melten hackade" (mjälthugg) skulle man gå med renis i sidan, emellan skjortan och bara kroppen.

"Omna människor" kunde sätta "laanar-kjymna" eller "majakneper" på annat folk. Hade man fått en sådan sjukdom, då skulle man bara hugga av byxlinningen om magen på tre ställen, så gingo "kneper" i magen bort.

Skriv endast på denna sida!

6147

ACC. N:R.

Landskap: Småland Upptecknat av: Fabian Carlsson
 Härad: Konga Adress: Boaryd, Väckelsång
 Socken: Väckelsång Berättat av: De äldsta i Boaryd m.fl. byar
 Uppteckningsår: 1932-1939 Född år i Väckelsång

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

8

Det var en kvinnesjukdom man kallade "moderpassion". Botandet av denna sjukdom kallades "knyta moen".

Den kloka knöt nio knutar på ett snöre, och detta skulle den sjuka sova med i nio nätter, sen skulle snöret brännas upp.

För att en kvinna, som väntade på barn, vid nedkomsten skulle "få då lätt" och ej bli svårt sjuk, hade man ett medel. Hon skulle krypa tre gånger igenom en kortad "männalåsta" (efter börd vid föl). Men man drog sig för att bruka det medlet, ty det lät visst ej ha varit bra för barnet.

Skriv endast på denna sida!

6147

ACC. N:R.

Landskap: Småland
 Härad: Konga
 Socken: Väckelsång
 Uppteckningsår: 1932-1939

Upptecknat av: Fabian Karlsson
 Adress: Boaryd, Väckelsång
 Berättat av: De äldsta i Boaryd m. fl. byar
 Född år i Väckelsång

LUNDS UNIV.
 FOLKMINNES-
 ARKIV

9.

Onda skott.

Om en person råkade hastigt sjuk, så hade han råkat ut för "skådet". Trodde man. Det fanns många slag av "onns skådet". Man talar om trollskott, vällapparskott, ståtterskott m. fl. Det sistnämnda skottet kunde man träffas av när man gick igenom red ståtthål eller en grind. Alla onda skott kunde komma flygande på en fullkomligt frisk människa. Även djur kunde träffas av sådana skott. Alla de onda skotten skulle skjutas bort, antingen det var en människa eller ett

ACC. N:R.

6147

Landskap: Småland

Upptecknat av: Fabian Karlsson

Härad: Flonga

Adress: Boaryd, Väckelsång

Socken: Väckelsång

Berättat av: De äldsta i Boaryd m. fl. byar

Uppteckningsår: 1932-1939

Född år i Väckelsång

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

10.

djur som träffats därav. De här följande beskrivningarna om hur ondska skott skulle skjutas bort, och man med beständighet hava brukats av en klok gumma, som brukar kallas "kloka Elin" i Nistingsvå² i Väckelsånga socken. Hon hade sin största praktik på 1850- och 1860-talen.

Den kloka tog en sädeskåra och lade därpå tre högar av krus och peppar.

Skåran hölls över sjäcklingen och den kloka tog tre ris ur sopkruken och lände med dessa på en hög i sänder.

Och så sade hon: "Ja skjuta bäst trollskott" för den första högen, "Ja skjuta bäst

ACC. N:R. 6147

Landskap: Småland Upptecknat av: Fabian Karlsson
 Härad: Konga Adress: Boaryd, Väckelsång
 Socken: Väckelsång Berättat av: De äldsta i Boaryd m.fl. byar.
 Uppteckningsår: 1933-1939 Född år i Väckelsång

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

11.

vellappskät" för den andra och "Ja skjuta
 baart alla onna skät" för den tredje
 högen. På bläste hon: "Fys - s - s, nu flöj
 då", och sen spottade hon i alla fyra
 väderstrecken. Alla sist lästes Fader
 Vår och Vålsignelsen baklänges.

Skjutningen kunde även tillgå på ett
 annat sätt. Den kloka brukade då klippa
 av kalmarstrån och därav lägga tre kors
 på golvet. I mitten av dessa kors lades
 krut, således tre kruthögar, som lades
 på en i sänder. Den sjuke skulle då
 fråga: "Va skjuta Du för näe". Svår: "Ja
 skjuta baart onna skät, trollsköt å vellap-

6147

ACC. N:R.

Landskap: Småland Upptecknat av: Fabian Karlsson
 Härad: Konga Adress: Boaryd, Väckelsång
 Socken: Väckelsång Berättat av: De åldota i Boaryd m.fl. byar
 Uppteckningsår: 1932-1939 Född år i Väckelsång

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

12.

pastat i alla andra omna skat", "Pau vecken
 skjutä Du baard omna skat", frågade så
 sjuklingen och svaret blev: "Pau dej".
 Den här bortskjutningen hölls hemlig,
 ingen mer än den sjuke och den kloka
 fingo vara närvarande i rummet där
 skjutningen föråttades.

Vid ett tredje sätt att skjuta bort
 onda skott skulle kruthögarna tågr
 gas på en brädlapp av ekekrå.
 När högarna ländes på skulle det
 vara frågor och svar som ungefär
 föregående beskrivning och möjligen
 även någon läsning.

ACC. N:R. 6147

Landskap: Småland Upptecknat av: Felician Karlsson
 Härad: Konga Adress: Boaryd, Väckelsång
 Socken: Väckelsång Berättat av: De äldsta i Boaryd m. fl. byar
 Uppteckningsår: 1938—1939 Född år i Väckelsång

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

13

Diverse sjukdomar.

När en person som led av gulrot skulle botas, då skulle man skjuta tre stycken "gälarpinka" (gulsparvar) som man tog blod utav. Sen skulle man laga "nåc gult från en lagärsvägg" (troligen lav) som man blandade in i blodet. Denna sats rördes i "småiten" (smeten) till gorån. På detta vis tillreds gorån skulle den gulsjuka äta. Enligt en annan beskrivning skulle man till dessa gorån laga gult silke, en gul "pårnanaak" (potatismark, larv av knäppars) samt en liten gul hönsloft. Dessutom skulle den sjuke "pinka" på sin skjorta

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. 6147

Landskap: Småland Upptecknat av: Fabian Karlsson
 Härad: Konga Adress: Boaryd, Väckelsång
 Socken: Väckelsång Berättat av: De äldsta i Boaryd m. fl. byar
 Uppteckningsår: 1932-1939 Född år i Väckelsång

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

14

nio magnar i rad. Skjortan skulle ses
 hängas upp till kort norr om pipan i
 stugan. När skjortan var riktigt torr, då
 skulle foten hava verkat.

"Seneslet" och "Knarren" m. fl. sjukdomar
 kunde huggas bort. Hade man t. ex. fått
 seneslet i en fot, så satte man foten
 på en lövkräskel och den kloka, som skulle
 hugga bort sjukdomen, lade en "böstel" (klappträ)
 ovanpå foten. På bösteln lade hon en
 tre halmskrän med tre leder på vardera.
 Dessa halmskrän skulle hon hugga av på
 bösteln. När hon hogg av dem skulle den
 sjuke fråga: "Va hoggä Du fö?". Hon svarade

Skriv endast på denna sida!

6147

ACC. N:R.

Landskap: Småland Upptecknat av: *Folbion Karlsson*
 Härad: *Konga* Adress: *Boaryd, Väckelsång*
 Socken: *Väckelsång* Berättat av: *De äldsta i Boaryd m.fl. byar*
 Uppteckningsår: *1952—1959* Född år i *Väckelsång*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

15.

Lå: "Ja koggå för te å ore å knarren å parren
 å senestet". "Pau vecken dau" var nästa
 fråga, varpå hon svarade: "Ja, pau dej".
 Det var mycket viktigt att den sjuke till-
 talade den kloka med De, ty annars gjorde
 ej huggningen någon verkan på sjukdomen.
 Man fick ej säga namnet på den kloka
 eller Ni, Kärator, Moster eller annat vanligt
 brukat hövligt tilltal.

Hadde man råkat få "kaullan" (grossan),
 så skulle man taga ett kår med aska
 och gå ut tidigt en torsdagsmorgon in-
 an solen gick och så ut asken på en
 bar borrhåll. "Håa saur ja baart ming

6147

ACC. N:R.

Landskap: Småland Upptecknat av: Fabian Karlsson
 Härad: Konga Adress: Boaryd, Väckelsång
 Socken: Väckelsång Berättat av: De äldsta i Boaryd mfl. byar
 Uppteckningsår: 1932-1939 Född år i Väckelsång

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

16

Kaulla, när denne särasien växa äpp. vell
 ja ha ming Kaulla Lebak", skulle man
 säga, när man sådde arken bakom sig
 på bergkullen. Innan man gick ut, fick
 man ej ha ätit något, ej heller borde man
 ha talat till någon.

Det ansågs vara mycket farligt att
 snurra en stol runt på ett ben, ty
 därav kunde man få "stolstej" i ögonen.
 Påkade någon trampa på det stället där
 stolsbenet snurrade emot golvet, då kunde
 den få röda utslag på ögonlock.
 Stolstej skulle "bäras bant". Den kloka Lög
 en krefot, vilket är en gjuten järnring

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. 6147

Landskap: Småland Upptecknat av: Fabian Karlsson
 Härad: Konga Adress: Boaryd, Väckelsång
 Socken: Väckelsång Berättat av: De äldsta i Boaryd m. fl. byar
 Uppteckningsår: 1932—1939 Född år i Väckelsång

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

17

på tre ben och använd att sätta kokkärl på över elden i spisen, och denna tre-fotaring höll hon emot det sjuka ögat och "borrade" (med rund) tre gånger. Sedan spottade hon tre gånger igenom trefoten.

En annan ögonsjukdom, då ögonen voro röda, troddes ibland vara "ett lyke". Tigande och fastande skulle den kloka gå till den sjuke tre torsdagsmorgnar i rad och gäpa över sjuklingens ögon, ej utföra något annat. Den, som skulle botas, måste också tiga och vara fastande de där morgnarna.

Skriv endast på denna sida!

6147

ACC. N:R.

Landskap: Småland Upptecknat av: Fabian Karlsson
 Härad: Konga Adress: Boaryd, Väckelsång
 Socken: Väckelsång Berättat av: Geåldsta i Boaryd m.fl. byar
 Uppteckningsår: 1932-1939 Född år i Väckelsång

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

18

"Bälla" (bölder) kunde botas på flera sätt. Man kunde såtta bort dem på träd. Då tog man "rät" (var) från bölden på en speta, som sedan sattes in i barken på ett träd, möjligen förekom också någon läsning eller besvärjelseformel.

Men man kunde också skicka sjukdomen med ren fågel. Man tog då var av bölden och lade på ren brödbit, som man kastade ut till en skata vilken skulle äta upp brödbiten med var.

Den första skatan sedan kom att skratta åt fick överläga bölden. Det samma fick den som högg ett "bällarå".

ACC. N:R. 6147

Landskap: Småland Upptecknat av: Fabian Karlsson
 Härad: Konga Adress: Boaryd, Väckelsång
 Socken: Väckelsång Berättat av: De äldsta i Boaryd m. fl. byar
 Uppteckningsår: 1938-1939 Född år i Väckelsång

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

19

Revormar kunde en del gummor kom-
 en att "skriva bort". Den kloka tog då en
 penna eller en pinnne och "skrev" (rita-
 de) runt om revormen. På samma
 gång omvundade hon något och sen
 spottade hon tre gånger.

Tick man se någon med en revorm,
 så skulle man då hastigt spotta på
 den tre gånger i följd. Blev personen
 med revormen i hastigheten arg, så för-
 svann revormen med säkerhet rätt fort.

En hel del sjukdommar troddes väl-
 las av övernaturliga eller mystiska
 väsen. Tick man sär omkring munnen,

ACC. N:R. 6147

Landskap: Småland Upptecknat av: Fabian Karlsson
 Härad: Konga Adress: Boaryd, Väckelsång
 Socken: Väckelsång Berättat av: De äldsta i Boaryd m. fl. byar
 Uppteckningsår: 1932—1939 Född år i Väckelsång

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV—
20

Då hade man blivit "gastakörsst". Man kunde också bli "gastakrysta". Vidare åkommer bodade man genom att bita i murbandet på spiseln tre omgångar och spotta ett slag in i spiseln för varje gång.

Öfvetid kunde man få kännning av många mystiska väsen. Var man ute och färdades, så kunde man råka ut för "ragge", vilket man blev sjuk av.

Då borde man ställa sig i ren dörröppning och innifrån famna dörrkålet korsvis tre gånger och spotta för sig utåt marken tre omgångar.

Skriv endast på denna sida!

6147

ACC. N:R.

Landskap: Småland Upptecknat av: Fabian Karlsson
 Härad: Konga Adress: Boaryd, Väckelsång
 Socken: Väckelsång Berättat av: De äldsta i Boaryd m. fl. byar
 Uppteckningsår: 1932-1939 Född år i Väckelsång

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

21.

Det kunde finnas platsur där det
 ej var bra att gå, trodde man, ty man
 kunde bli sjuk därur, man kunde
 "bli liten". Detta kunde botas på ett
 par olika sätt. För sådan oppasslighet
 skulle den sjuke krypa tre gånger
 igenom ett obekänt linnegårn.

Men man kunde också "stöpa" över en
 "liten" person. Man släppte då tre stycken
 "glöva" (glödande kol) genom hålet
 på en brödkaka ner i ett fat med
 vatten, som hölls över den sjuke.

Skade man ont av näsblod, då borde
 man binda en ulltråd om vänstra lillfingeret.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. **6147**

Landskap: Småland Upptecknat av: Fabian Karlsson
 Härad: Konga Adress: Boaryd, Väckelsång
 Socken: Väckelsång Berättat av: De äldsta i Boaryd m.fl. byar
 Uppteckningsår: 1932-1939 Född år i Väckelsång

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV—
22.

Några kloka sägas ha kunnat "stäm-
 ma blö", men inte alla, som sysslade
 med sjukdomar botande, voro hemma
 i den svåra konsten. Hur det riktigt
 gick till, vet man ej, ty den kunskapen
 hölls strängt hemlig. Man trodde, att en
 sådan klok antitade svartkonstbete eller
 rent av gjort upp kontrakt med "den onde".
 Den kloke behörde endast se en liten
 sak från den blödande, så gick det
 att stämma blodet ögonblickligen,
 det betydde ingenting huru lång väg
 därifrån den sjuke befann sig.